

Наталія Стеблина,

докторка політичних наук, професорка
кафедри журналістики та соціальних комунікацій,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
n.steblyna@donnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-9799-9786>

ТРАНСФОРМАЦІЯ РОСІЙСЬКИХ СТРАТЕГІЧНИХ НАРАТИВІВ У РЕГІОНАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ 2022–2025 (на прикладі Одеси)

Одеса посідає особливе місце у сучасній російській пропаганді. На початку повномасштабного вторгнення, судячи із текстів, які поширювали російські ресурси, окупанти очікували тут повторення «кримського сценарію» (Ісаєв, 2022). Проте пізніше надії росіян захопити Одесу розвіялися. Хоча місто залишилося під постійною увагою пропагандистів.

Як показує аналіз літератури, у тлумаченні стратегічних наративів Кремля переважає парадигма «руського миру» — ідеї так званих російських гуманітарних технологів кінця 90-х років XX ст., суть якої полягала в тому, щоб об'єднати росіян не за кров'ю, а за духом перед майбутньою Четвертою світовою війною, якої ті вже на той час очікували. Проте для більш логічного і повного розуміння колоніальних наративів щодо Одеси пропонуємо використати два інші, які чітко показують зв'язок сучасних російських територіальних амбіцій із минулими, імперськими. А саме: «Одеса є частиною так званої Новоросії» — нових російських земель, які тогочасна Російська імперія відвоювала в Османської. І після цього, як і належить колоніальному дискурсу, вважалося, що тільки під російською владою воно розквітло — і для нього настали «золоті часи» (Cukierman, 1980). І другий наратив — «На кор-

донах Росії — дике поле, яке становить їй загрозу, тому Росія має просуватися вперед, «щоб себе захистити». Відповідно до цього сценарію, коли Одеса у складі Новоросії — вона процвітає, якщо ж нею володіють інші (Османська імперія чи ж за уявленням Кремля, Захід) — перетворюється на «дике поле».

Важливо також зауважити, що у західному науковому дискурсі Одеса загалом представлена як регіон із потужною російською культурою, традицією тощо, натомість згадки про інші культури та мови у дослідженнях відсутні (див. Natkovich, 2016; Tanni, 2008). Виходить, що західний науковий дискурс так само перебуває під впливом наративу «Новоросія», коли йдеться про Одесу.

Також, як правило, причини російської інформаційної війни виводять саме із бажання Путіна відновити Радянський Союз, нашкодити західним демократіям (Yablokov, 2022), створити «буферну зону» (Helmus et al., 2018) із використанням колишніх радянських республік, побудувати власну ідентичність, конструюючи образ ворога (Shakhrai, 2015) тощо. Проте зв'язок між російською пропагандою та російським імперіалізмом згадується доволі рідко. Саме тому, аналізуючи кремлівські наративи щодо Одеси, використовуватиметься колоніальна російська перспектива. Для того, щоб це зробити, був проаналізований телеграм-канал відповідного російського медіа — РІА Новості із 2022 до вересня 2025 року.

Аналіз згадок українських міст показує, що Одеса входила до найбільш популярних. Так, про неї писали навіть більше, ніж про Запоріжжя, яке росіяни зараз визнають своїм, Луганськ та Суми (Київ 10612; Донецьк 3118; Херсон 2578; Харків 1898; Миколаїв 1086; Одеса 833; Луганськ 661; Суми 537).

Далі згадки про Одесу були розподілені по підтемах, а підтеми — по наративах. До наративу «Одеса — частина Новоросії» уналежнювали ті, в яких Одесу показували як частину Росії, а також новини про обстріли Одеси без вказівки про те,

що це роблять російські війська. До наративу «Одеса — дике поле», уналежнювали усі підтеми, де йшлося про «нацистів», «диверсії українських та західних військ», «біолабораторії», «знищення військових об'єктів». Окремо винесені просто місцеві новини, а також новини про «корупцію» та «мобілізацію» в Одесі, тому що ці повідомлення, які могли ґрунтуватися й на фактах, використовували спеціально для того, щоб дискредитувати Україну. Результати показані у табл. 1.

Таблиця 1. Колоніальні наративи у новинах про Одесу

Тематика	2022	2023	2024	2025
Місцеві новини	25	7	4	2
Крадіжки і корупція	3	5	0	1
Мобілізація	1	2	12	4
<i>Наратив «Одеса — частина Новоросії»</i>				
Вибухи, блекаут	75	85	60	7
Одеса — це Росія	13	3	7	16
Робота «російського підпілля»	0	4	46	10
<i>Наратив «Одеса — дике поле»</i>				
Нацисти	28	12	21	41
Біолабораторії	9	1	0	0
«Знищено українські військові цілі або західну зброю» — або бездоказово, або насправді уражені цивільні	53	32	56	8
Українські диверсії	44	15	7	6

Висновки. За результатами моніторингу можна судити про зміни підходів до поширення наративів. Так, у 2022–2023 роках пропагандисти намагалися дискредитувати Україну, показуючи, що нібито тут, зокрема й в Одесі, «розкрадають» отриману західну зброю або ж наживаються «на простих одеситах», проте вже із 2024 року переключилися на тему мобілізації. Упродовж 2022–2024 більшість новин про Одесу становили саме повідомлення про «вибухи», повітряну три-

вогу чи відключення світла. Таким чином, пропагандисти розповідали про обстріли, винними в яких були тільки «українські нацисти». Щодо повідомлень «Одеса — це Росія», то вони, як правило поширювалися найчастіше на початку повномасштабного вторгнення та у 2025 році, коли із посиленнями на численних російських високопосадовців стали писати про можливий референдум в Одесі, ініціативу розмістити зображення міста на російських рублях тощо. Також за допомогою «російського підпілля» намагалися показати, що в Одесі є нібито люди, які готові використати зброю для приєднання до Росії. Більшість із повідомлень «підпілля» були фейковими.

Активно поширювалась інформація про те, що в Одесі без Росії нібито немає порядку: на самому початку повномасштабного вторгнення поширювали дезінформацію про біологічні лабораторії, а також різноманітні повідомлення про діяльність нацистів. Частина із них була «прив'язана» до подій 2 чи 9 травня. У 2025 році розповідали про вбивства Дем'яна Ганула та Андрія Парубія, приписуючи їм безпідставну провину про причетність до «підпалу Будинку профспілок» або «роботу снайперів» 2 травня. Популярність повідомлень про «знищення» українських військових цілей та «українські диверсії» в Одесі зменшилася із часом, що свідчить про перехід до тактики «політичного» розхитування ситуації в місті, використовуючи для цього тематику «нацистів», вбивств українських активістів та політиків, «спротиву» проросійських сил, а також політичні заяви російських високопосадовців, де вони фантазують про повернення міста «у рідну гавань».

Список використаних джерел

- Ісаєв, М. (2022). Одесса — все: Готовятся сдать без боя. *Електронні петиції*. <https://petition.president.gov.ua/petition/135162>.
- Томпсон, Е. (2023). Трубадури імперії. Російська література і колоніалізм. Наш формат.

- Cukierman, W. (1980). The Odessan Myth and Idiom in Some Early Works of Odessa Writers. *Canadian-American Slavic Studies*, 14, 36–51.
- Helmus, Todd C., et al. (2018). *Russian social media influence: Understanding Russian propaganda in Eastern Europe*. Rand Corporation.
- Natkovich, Svetlana. (2016). “Odessa as “Point de Capital”: Economics, History, and Time in Odessa Fiction”. *Slavic Review*, 75, 847–871.
- Tanny, Jarrod. (2007) *The Many Ends of Old Odessa: Memories of the Gilded Age in Russia’s City of Sin.* EScholarship. <https://escholarship.org/uc/item/2p3674pw>.
- Yablokov, I. (2022). “Russian disinformation finds fertile ground in the West”. *Nature Human Behaviour*, 6 (6), 766–767.